

Michał Wójcicki

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej*

Miejski Program Rewitalizacji dla miasta Poznania i dzielnicy Śródka – przykład uspolecznionego modelu odnowy miasta¹

Zarys treści: Lokalne Programy Rewitalizacji stanowią obecnie wymóg formalny do ubiegania się przez jednostki samorządu terytorialnego w Polsce o unijne fundusze na cele związane z rewitalizacją miast. Często jednak, dokumenty te oprócz programowania działań oraz realizacji inwestycji o charakterze infrastrukturalnym, całkowicie pomijają kwestie społeczne. Celem artykułu jest zaprezentowanie Miejskiego Programu Rewitalizacji dla Poznania, jego głównych założeń, etapów tworzenia i realizacji a także pod kątem udziału społeczności lokalnych w procesie odnowy miasta. Aktywna partycypacja i właściwa komunikacja pomiędzy uczestnikami procesu rewitalizacji (przedstawicielami administracji, mieszkańcami, politykami, przedsiębiorcami) w znaczący sposób zwiększa gwarancję jego sukcesu. Artykuł wskazuje na spodziewane efekty rewitalizacji dzielnicy Śródka w Poznaniu.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, odnowa miasta, programy rewitalizacji, komunikacja społeczna, partycypacja społeczna, Poznań, Śródka.

1. Wprowadzenie

Historyczne centrum miasta Poznania przeżywa obecnie kryzys funkcjonalno-przestrzenny polegający na utracie miastotwórczych funkcji rozwojowych, do których zaliczyć należy m.in. funkcję mieszkaniową, handlową, usługową, a także funkcje wyższego rzędu. Kryzys śródmieścia związany jest z szeregiem postępujących procesów społeczno-gospodarczych oraz przestrzennych zarówno w samym mieście Poznaniu, jak i w obszarze silnego jego oddziaływania – w gminach położonych w najbliższym otoczeniu miasta.

Przebiegający najintensywniej w kraju proces suburbanizacji Poznania, którego tendencje wskazują na przyrost ponad 30 tys. mieszkańców w powiecie poznańskim (por. Zielona Księga Aglomeracji Poznańskiej, 2010) w zasadniczy sposób przyczynia się do pogłębienia kryzysu śródmieścia m.in. poprzez odpływ na tereny

¹ Artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej autora pt: „Przebieg i ocena procesu rewitalizacji dzielnicy Śródka w Poznaniu”, obronionej 15 maja 2008 r. na UAM. Promotor: prof. UAM dr hab. Tomasz Kaczmarek, recenzent: dr Zdzisław Kamiński.

podmiejskie kapitału inwestycyjnego, a przede wszystkim kluczowego dla rozwoju miasta kapitału społecznego. Jak zauważa Billert (2008) wyjątkowa łatwość realizacji przez deweloperów nowych osiedli na podmiejskich terenach niezabudowanych zmniejsza szansę na rozwój rynku odnowy starych śródmiejskich zasobów i gotowość instytucji finansowych do tworzenia korzystnych produktów finansowych na rewitalizację. Konieczna i niezbędna jest według autora orientacja rynku nieruchomości na obszary centralne.

Przykładem dzielnicy, gdzie na skutek oddziaływania powyższych zjawisk na warstwieniu ulega szereg problemów funkcjonalnych, przestrzennych, gospodarczych i społecznych jest dzielnica Śródka w Poznaniu, stanowiąca obok Starego Miasta jeden z najcenniejszych, historycznych elementów struktury miejskiej (Kaczmarek 2009). Mimo swojego centralnego położenia w strukturze przestrzennej miasta i szeregu pełnionych niegdyś kluczowych funkcji, dzielnica Śródka stała się z jednej strony ofiarą błędnych decyzji planistycznych doby socjalizmu, a z drugiej ofiarą systemu gospodarki wolnorynkowej, ograniczającej jej rozwój i znaczenie w skali miasta. Stagnacja rozwojowa dzielnicy Śródka uwidacznia się szczególnie obecnie, w dobie silnie postępującego rozwoju sąsiednich względem Śródki dzielnic Poznania oraz wzmocnienia pozycji gospodarczej i społecznej gmin ościennych, stanowiących coraz silniejsze subcentra rozwoju aglomeracji poznańskiej.

Obecnie, w kontekście nowego podejścia do zintegrowanego planowania miejskiego, określonego m.in. w Karcie Lipskiej z 2007 r., zakładającego integrację działań planistycznych, społecznych, gospodarczych w celu wzrostu gospodarczego, konkurencyjności oraz integracji społeczeństw lokalnych z dzielnic miejskich zagrożonych wykluczeniem, dzielnica Śródka w Poznaniu stanowić może ciekawy przykład próby rewitalizacji historycznej dzielnicy śródmiejskiej, polegający na przywróceniu jej rozwojowych funkcji miastotwórczych. Kluczowe z punktu widzenia przebiegu i powodzenia procesu rewitalizacji dzielnicy Śródka jest silne zaangażowanie społeczności lokalnej we wszystkie działania na poszczególnych etapach procesu rewitalizacji. Zarówno rewitalizacja dzielnicy Śródka, jak i cały Miejski Program Rewitalizacja dla Miasta Poznania ze względu na silne uspołecznienie i praktyczne wykorzystanie doświadczeń zagranicznych w zakresie komunikacji społecznej między poszczególnymi grupami aktorów traktować można jako modelowy przykład rewitalizacji w skali kraju.

2. Miejski Program Rewitalizacji Poznania

Na początku 2005 r. władze miasta Poznania przystąpiły do opracowania i wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla obszarów miasta wymagających wsparcia publicznego. W celu realizacji zadań odnowy miasta powołane zastały specjalne organy i jednostki w Urzędzie Miejskim w Poznaniu, m.in.:

- Komisja Rady Miasta ds. rewitalizacji,
- Pełnomocnik prezydenta do spraw rewitalizacji,
- Zespół zadaniowy oraz Oddział Rewitalizacji w Wydziale Rozwoju Miasta.

Ich zadaniem jest tworzenie i wdrażanie Miejskiego Programu Rewitalizacji miasta Poznania oraz Strategii Rozwoju Narodowego Produktu Turystycznego „Trakt Królewsko-Cesarski” w Poznaniu.

Miejski Program Rewitalizacji, jako lokalny program rewitalizacji jest dokumentem, który realizuje działania ożywiające miasto pod względem gospodarczym, społecznym, przestrzennym, kulturowym i turystycznym, a także nadaje nowe funkcje zdegradowanym obszarom miasta. Program rewitalizacji dla Poznania jest programem wieloletnim, kroczącym, uzupełnianym okresowo, w zakresie zmieniających się uwarunkowań i celów. Opiera się na podstawowych zasadach rewitalizacji, czyli na partnerstwie, rozumianym jako współdziałanie samorządu terytorialnego, społeczności lokalnej oraz innych partnerów (m.in. organizacji społecznych, gospodarczych czy pozarządowych zaangażowanych w działania rewitalizacyjne na danym obszarze).

Prace nad programem rewitalizacji miasta Poznania w latach 2005–2009 przebiegały w trzech etapach:

Etap 1. Przygotowanie i przyjęcie Założeń Miejskiego Programu Rewitalizacji (wrzesień 2005 r.).

Etap 2. Przygotowanie i uchwalenie I edycji Miejskiego Programu Rewitalizacji – obszar pilotażowy Śródka (marzec 2006 r.).

Ryc. 1. Etapy powstawania Miejskiego Programu Rewitalizacji w Poznaniu

Źródło: Wydział Rozwoju Miasta Poznania.

Etap 3. Przygotowanie II Edycji Miejskiego Programu Rewitalizacji dla obszarów kryzysowych oraz rozpoczęcie realizacji programu operacyjnego dla obszaru pilotażowego Śródka (od października 2006 r.).

2.1. Założenia Miejskiego Programu Rewitalizacji dla całego miasta

Powstanie Założeń Miejskiego Programu Rewitalizacji dla obszaru całego miasta było pierwszym krokiem ku stworzeniu pełnego i spójnego dokumentu określającego ramy programowe i zakres działań z zakresu rewitalizacji. Na etapie jego sporządzania wykorzystane zostały trzy kluczowe elementy:

1. opinie mieszkańców uzyskane podczas terenowych konsultacji społecznych;
2. wyniki analiz stanów kryzysowych na obszarze całego miasta;
3. priorytety wynikające ze strategii i planów rozwoju miasta.

Dopiero tak dokładna analiza przestrzeni miejskiej stała się podstawą do określenia niniejszych założeń dla terenu całego Poznania.

W celu uzyskania od mieszkańców Poznania informacji i opinii na temat obszarów najbardziej zaniedbanych w mieście pod względem społecznym, architektonicznym, kulturowym i gospodarczym, przeprowadzone zostały w dniach 21–23 lipca 2005 r. ogólnomiejskie konsultacje społeczne. W siedmiu różnych punktach miasta (Rynek Jeżycki, Łazarski i Wildecki, rondo Rataje, centrum handlowe Plaza, ul. Półwiejska i most Teatralny) przeszkoleni ankieterzy zebrali 849 ankiet, które wyrażały opinie mieszkańców, co do wymagających odnowy miejsc w mieście. Ankieta składała się z pięciu krótkich pytań, które podzielić można na dwie zasadnicze grupy. Pierwsza (pytanie 1–4) miała na celu wskazanie przez mieszkańców najbardziej zaniedbanych dzielnic miasta, druga (pytanie 5) wymagała wskazania działań mogących polepszyć sytuację wyżej wymienionych kryzysowych dzielnic.

Za najbardziej zaniedbane części miasta mieszkańcy uznali dzielnicę Wilda (113 głosów) oraz kolejno pozostałe dzielnice, tj. Główna (89), Chwaliszewo (73), Śródka (57), Łazarz (52), Jeżyce (36), ulicę Opolską oraz teren Starej Gazowni.

Ryc. 2. Konsultacje miejskie na rynku wildeckim

Źródło: Archiwum Oddziału Rewitalizacji w Urzędzie Miejskim w Poznaniu.

Ryc. 3. Ankieterzy w czasie pracy przy rondzie Rataje

Źródło: Archiwum Oddziału Rewitalizacji w Urzędzie Miejskim w Poznaniu.

Większość zauważonych problemów dotyczyło złego stanu technicznego obiektów mieszkaniowych, braku atrakcji kulturalnych i rozrywkowych. Zwrócono także uwagę na powstające w tych dzielnicach patologie społeczne.

Na uwagę zasługuje fakt, iż mieszkańcy bardzo rzadko wymieniali w ankietach osiedla z wielkiej płyty, będące w krajach Europy Zachodniej podstawowymi terenami zabiegów rewitalizacyjnych. Wynikać to może z pozytywnego odbioru przez społeczność tych dzielnic, gdyż tworzą one jednolitą przestrzeń o łatwo określonym i czytelnym układzie, brak jest pustostanów, a procesy degradacji nie są tak nasilone jak w dzielnicach śródmiejskich. Oprócz ogólnomiejskich konsultacji społecznych, przez okres 6 miesięcy (od lutego do września 2005 r.) w Urzędzie Miejskim w Poznaniu zbierane były wnioski od osób fizycznych i prawnych o włączenie obszarów do Miejskiego Programu Rewitalizacji. W wyniku tego działania zebrano 71 wniosków, które w większości wskazywały dzielnice wymienione wcześniej w ankietach ulicznych.

Drugim etapem przy powstawaniu Złożeń Miejskiego Programu Rewitalizacji była analiza stanów kryzysowych występujących na terenie miasta. W celu jej przeprowadzenia konieczna była współpraca Oddziału Rewitalizacji z licznymi wydziałami, jednostkami organizacyjnymi Urzędu Miasta oraz instytucjami zewnętrznymi. Ostatecznie w analizach posłużono się określonymi wskaźnikami społecznymi, ekonomicznymi i przestrzennymi obejmującymi następujące zagadnienia: poziom bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, przedsiębiorczości mieszkańców, degradacji technicznej infrastruktury i zanieczyszczenia środowiska naturalnego, wiek mieszkańców, aktywność inwestycyjną, warunki mieszkaniowe oraz poziom wykształcenia.

Z analiz jasno wynika, iż obszarem występowania największej ilości negatywnych zjawisk jest śródmieście Poznania. To na obszarze śródmiejskim koncentrują się główne problemy społeczne, ekonomiczne oraz przestrzenne. Najwyższy jest tu poziom bezrobocia, wahający się między 50 a 137 osób w dzielnicy Śródka na 1000 mieszkańców oraz ubóstwa, gdzie na 1000 mieszkańców aż 214 osób korzysta z pomocy MOPR. Ilość przestępstw popełnianych na 1000 mieszkańców najwyższa jest w śródmieściu i kształtuje się między 47 do nawet 147. W śródmieściu kształtuje się również bardzo niekorzystna struktura wieku ludności. Aspekt demograficzny stanowi barierę wobec strategicznych planów miasta zmierzających w kierunku działań innowacyjnych oraz przekształceń społeczno-gospodarczych – blokując wspierania między innymi aktywność inwestycyjną na tym obszarze. Dodatkowo negatywne struktury przestrzenno-funkcjonalne pokrywają się ze społeczno-ekonomicznymi zjawiskami kryzysowymi.

Wynikiem złożonych analiz deficytów miasta było określenie wstępnego obszaru do rewitalizacji. Na podstawie syntezy wyników stanów kryzysowych oraz przeprowadzonych w wybranych dzielnicach miasta konsultacji społecznych doraźna Komisja Rady Miasta Poznania ds. Rewitalizacji uznała, iż w pierwszej kolejności rewitalizacji powinny zostać poddane obszary śródmieścia w tym Śródka, obszar starego miasta, Jeżyce i Wilda.

2.2. Miejski Program Rewitalizacji – I edycja dla obszaru pilotażowego Śródka

Przyjęcie i uchwalenie założeń Miejskiego Programu Rewitalizacji umożliwiło przystąpienie do kolejnych działań, wynikiem których było powstanie ważnego dokumentu: I Edycji Miejskiego Programu Rewitalizacji dla obszaru pilotażowego Śródka. Najważniejszymi działaniami wykorzystanymi w procesie jego stworzenia było:

1. zbieranie wniosków od osób fizycznych i prawnych o włączenie projektów do Miejskiego Programu Rewitalizacji (MPR),
2. przeprowadzenie wstępnych konsultacji z zainteresowanymi społecznościami lokalnymi.

Składanie wniosków o uwzględnienie projektów w MPR było kontynuacją działań rozpoczętych już przy powstawaniu założeń programu. 162 zebrane wnioski dotyczyły zarówno pojedynczych obiektów, jak i dużych obszarów w mieście, a składane były przez osoby zainteresowane, tj. właściciele prywatnych, deweloperów, rady osiedli, zarządców nieruchomości, spółdzielnie mieszkaniowe, związki wyznaniowe itp. Składane wnioski okazały się istotnym wskaźnikiem zainteresowania lokalnych społeczności sprawami miasta.

Jednocześnie na terenach wymagających rewitalizacji, określonych w Założeniach do MPR prowadzona była pierwsza tura spotkań z mieszkańcami 5 dzielnic: Wildy, Łazarza, Jeźyc, Centrum oraz terenów nadwarciańskich, w tym Śródki. Konsultacje inicjowane były przez Wydział Rozwoju Miasta Poznania, a w ich organizację bardzo silnie zaangażowane były rady osiedli poszczególnych dzielnic. Konsultacje prowadził wyznaczony przez Urząd Miejski specjalista ds. rewitalizacji w Polsce i Niemczech dr Andreas Billert oraz kierownik Wydziału Rewitalizacji Urzędu Miasta Poznania arch. inż. Lech Podbrez.

Analizując zebrane wnioski oraz głosy mieszkańców w dyskusjach publicznych, jako obszar pilotażowy w I edycji Miejskiego Programu Rewitalizacji wybrano historyczny obszar dzielnicy Śródka, który wraz z Ostrowem Tumskim i

Ryc. 4. Konsultacje społeczne w dzielnicy Jeźyce

Źródło: Archiwum Fotograficzne Wydziału Rozwoju Miasta Poznania.

Ryc. 5. Spotkanie ze społecznością lokalną w dzielnicy Śródka

Źródło: Archiwum Fotograficzne Wydziału Rozwoju Miasta Poznania.

obszarem Starego Miasta ma ważne znaczenie przestrzenne i funkcjonalne dla centrum Poznania.

2.3. Miejski Program Rewitalizacji – II edycja dla Śródki i Łazarza

Po uchwaleniu przez Radę Miejską w Poznaniu I edycji MPR dla obszaru pilotażowego Śródka Wydział Rozwoju przystąpił do kolejnego etapu prac nad miejskim programem odnowy miasta – II edycji MPR. Prace poprzedzone były rozpoczęciem działań operacyjnych na Śródcie i przeprowadzeniem drugiej tury konsultacji społecznych na terenie śródmieścia. Podczas spotkań z mieszkańcami śródmieścia dyskutowane były możliwości rozwiązania wcześniej zgłoszonych problemów oraz propozycje do kolejnego etapu MPR.

Ostatecznie dokument został uchwalony przez Radę Miasta w październiku 2006 r. i przestrzennie rozszerzony został o tereny Ostrowa Tumskiego i Chwaliszewa a także o obszar Jeźyc i Łazarza.

Obszar Jeźyc i Łazarza to teren położony poza ścisłym centrum miasta, na styku z Traktem Królewsko-Cesarskim, w sąsiedztwie Międzynarodowych Tragów Poznańskich oraz dworca głównego PKP. Jest to obszar objęty ochroną konserwatorską, gdzie występują cenne zabytki urbanistyki i architektury oraz liczne atrakcje turystyczne. Niestety podobnie jak Śródka, jest to część miasta bardzo mocno zdegradowana przestrzenie i funkcjonalnie.

Ryc. 6. Obszary do rewitalizacji, określone w II edycji MPR

Źródło: Wydział Rozwoju Miasta Poznania.

3. Wdrażanie Miejskiego Programu Rewitalizacji dla dzielnicy Śródka

3.1. Śródka jako śródmiejski element struktury miasta

Dzielnica Śródka wchodzi w skład historycznego śródmieścia Poznania. Na przestrzeni wieków granice obszaru Śródki nie zmieniały się w sposób znaczący, a wytłumaczyć to można historycznymi uwarunkowaniami jej rozwoju i ograniczeniami wynikającymi z topografii terenu. Dzisiejsze granice dzielnicy ukształtowane zostały w latach 80. XX w. i stanowią je:

- od północy – ulica św. Wincentego i linia kolejowa Warszawa–Berlin,
- od wschodu – ulica Podwale i Jana Pawła II,
- od południa – rzeka Cybina,
- od wschodu – zachodnia skarpa rzeki Cybiny (tzw. „kanał ulgi”).

Powierzchnia Śródki to 26,2 ha a liczba mieszkańców wynosi około 1000. Śródka wchodzi w skład dzielnicy administracyjnej Nowe Miasto, a wraz z trzema sąsiednimi dzielnicami tworzy pomocniczą jednostkę administracyjną – Osiedle Ostrów Tumski–Śródka–Zawady. Obecna struktura przestrzenno-funkcjonalna dzielnicy Śródka jest bezpośrednio związana z historycznymi uwarunkowaniami rozwoju całego miasta Poznania. Jej znaczenie w skali miasta było zróżnicowane na przestrzeni wieków i zależało przede wszystkim od sytuacji rozwojowej miasta Poznania.

Śledząc dzieje Śródki od momentu powstania w XI w. aż do wieku XX, można wysunąć kilka istotnych wniosków:

- Analizowana dzielnica wraz z Ostrowem Tumskim stanowi najstarszą, historyczną część Poznania, rozwijającą się wraz z nim w ścisłym związku.
- Do momentu lokacji Nowego Miasta w XIII w., Śródka była ośrodkiem miejskim o najważniejszym znaczeniu dla całego miasta.
- Od połowy XIII w. aż po XX Śródka w sensie przestrzennym oddalała się od centrum, funkcjonując na peryferiach centrum dużego miasta bez większego dla niego znaczenia.
- Różne wydarzenia historyczne na przestrzeni wieków kreowały obecny wizerunek Śródki, jednak zawsze była ona dzielnicą nie odgrywającą wielkiej roli w systemie miejskim.
- Współczesny wizerunek Śródki ukształtowany został w wyniku olbrzymich zniszczeń II wojny światowej oraz negatywnych decyzji władz miasta m.in. o budowie zgubnej dla dzielnicy trasy szybkiego ruchu (tzw. trasy warszawskiej), przez co została pozbawiona połączenia z centrum Poznania w sensie przestrzennym, jak i społecznym.
- Zły stan gospodarki po 1989 r. pogłębił dodatkowo kryzys Śródki, przejawiając się postępującą dekapitalizacją zabudowy, brakiem inwestycji miejskich oraz prywatnych, powstawaniem patologii społecznych i szeroko rozumianego wykluczenia społecznego mieszkańców dzielnicy, trwającego po dziś dzień.

Śródka to obszar o złożonej strukturze urbanistycznej, funkcjonalno-prze-strzennej oraz społecznej, posiadający cenne walory i wielki potencjał, a jednocześnie duże deficyty mogące stanowić zagrożenia dla rozwoju dzielnicy. Ilustracją tego stanu jest tabela 1.

Śródka to obszar niezmiernie cenny pod względem urbanistyczno-architektonicznym oraz kulturowym dla całego miasta. W zabytkowy, chroniony prawnie układ urbanistyczny z przełomu XIX i XX w. wplecione są wyjątkowe perły sakralnej architektury baroku i gotyku. Przykładem może być kościół św. Małgorzaty na Rynku Śródeckim. To właśnie zabytki architektury stanowią największe walory i potencjał dzielnicy. Unikatowe kamienice mieszkalne to zabytki o wysokim znaczeniu w skali miasta. Śródka historycznie związana jest od zawsze z Wartą, Cybiną oraz Ostrowem Tumskim – historyczną kolebką państwa polskiego i chrześcijaństwa, miejscem o największym znaczeniu symbolicznym oraz historycznym w skali Europy oraz Polski. Tak wyjątkowe sąsiedztwo, jakim jest Ostrów, w znaczący sposób podnosi rangę Śródki, czyniąc ją bardziej atrakcyjną i stanowiąc jeden z najważniejszych walorów dzielnicy. Obszar całej Śródki posiada olbrzymi potencjał sprzyjający rozwojowi turystyki, rekreacji oraz usług. Chcąc wyeksponować i odpo-

Tabela 1. Walory, potencjały, deficyty i zagrożenia Śródki przed rozpoczęciem działań rewitalizacyjnych

Walory	Potencjały
<ul style="list-style-type: none"> – Mała powierzchnia dzielnicy, zacisze i spokój – kameralny charakter dzielnicy – Bardzo dobra komunikacja z innymi częściami miasta (autobusy i tramwaje) – Lokalizacja blisko centrum, Ostrowa Tumskiego, rzeki i jeziora Malta – Cenne zabytki architektury i zabytkowy układ urbanistyczny – Aktywność społeczna mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> – Wykorzystanie potencjału turystycznego, rekreacyjnego i usługowego – Wykorzystanie bliskości terenów rekreacyjnych nad rzeką Wartą i Cybiną – Odnowienie połączenia komunikacyjnego między Ostrowem Tumskim a Śródką
Deficyty	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – Dezintegracja północnej i południowej części dzielnicy w wyniku powstania trasy warszawskiej – Zły stan dróg, w niektórych przypadkach brak nawierzchni asfaltowej – Brak ścieżek rowerowych – Brak rozwiązań w zakresie parkowania samochodów osobowych – Przeciętne, często złe warunki mieszkaniowe – Przeciętny lub zły stan wizualny budynków – degradacja i braki w zabudowie – Niedorozwój stanu i jakości usług – Brak zieleni w centrum dzielnicy 	<ul style="list-style-type: none"> – Postępująca degradacja i niszczenie budynków mieszkalnych – Niekontrolowany proces inwestycyjny na terenie Śródki (nowe budynki nie zachowujące ład przestrzennego) – Wysokie bezrobocie oraz patologie społeczne (alkoholizm, rozboje, kradzieże itp.) – Funkcje usługowe, turystyczne i kulturowe są zredukowane do wymiaru grożącego całkowitą izolacją tego obszaru od ważnych obszarów Centrum, jak i innych obszarów miasta

Źródło: opracowanie własne.

wiednio wykorzystać potencjały i walory Śródki niezbędna jest eliminacja licznych deficytów stanowiących obecnie główne zagrożenie rozwoju dzielnicy. Obecnie, znaczną część Śródki obejmują tereny zdegradowane przestrzennie i funkcjonalnie oraz zabudowa wymagająca odnowy i uzupełnienia. Tereny zdegradowane obejmują obszary zabudowane, zdziczałe obszary zieleni i nadbrzeże koryta Cybiny.

Dostępność do dzielnicy Śródka przez wiele lat była poważnie ograniczona poprzez brak bezpiecznych ciągów pieszych i rowerowych. Funkcje usługowe, turystyczne i kulturowe zostały zredukowane do wymiaru grożącego całkowitą izolacją dzielnicy od innych obszarów miasta. Funkcja mieszkaniowa traci na znaczeniu substancja budowlana ulega postępującej dekapitalizacji względnie utracie wartości lokalizacyjnych.

To właśnie tu, na Śródce i Ostrowie Tumskim, podjęto w latach 60. i 70. XX w. jedną z najbardziej drastycznych decyzji dotyczących rozwiązań przestrzennych w historii miasta. Ostrów Tumski oraz Śródka zostały przecięte szeroką trasą komunikacyjną o znaczeniu międz dzielnicowym i tranzytowym. Zniszczyło to rozległe ogrody przy pałacu arcybiskupim i seminarium duchownym, odseparowało obszar przykatedralny i Zagórza, a sama Śródka straciła całą południową część dzielnicy. Nowo powstała trasa o wyjątkowo dużym natężeniu ruchu zdeintegrowała teren przestrzennie i funkcjonalnie oraz w poważnym stopniu ograniczyła wartościowe relacje łączące Śródkę ze śródmieściem Poznania.

3.2. Działania infrastrukturalne i społeczno-kulturalne w ramach rewitalizacji dzielnicy Śródka

Pierwszym etapem w realizacji programu operacyjnego dla Śródki był wybór projektów zgłoszonych przez właścicieli prywatnych, organizacje, społeczne jednostki organizacyjne, deweloperów itp. Najważniejszym kryterium wyboru projektu był przede wszystkim jego społeczny charakter. Głównym celem projektów rewitalizacji jest realizacja celów poprzez działania nastawione przede wszystkim na usuwanie zjawisk kryzysowych i patologicznych. Określenie w programie celów i zadań dla projektów uściśla ich treść, przeznaczenie i zamierzone skutki ich oddziaływania w odniesieniu do konkretnych problemów obszaru programu rewitalizacji (Podręcznik rewitalizacji 2003). Rada Miejska Poznania wraz z komisją do spraw rewitalizacji, spośród wielu zgłoszonych projektów wybrała trzy, które miały zainicjować ciąg pozytywnych przemian w dzielnicy Śródka. Tabela 2 przedstawia wybrane przez władze Poznania pilotażowe projekty rewitalizacji Śródki.

Wszystkie trzy projekty spełniają w pełni założenia rewitalizacji – poprzez działania infrastrukturalne aktywowana jest sfera społeczna oraz gospodarcza dzielnicy. Projektem mającym największe znaczenie dla całego Programu Pilotażowego okazała się budowa mostu Cybińskiego, którego następstwem jest szereg działań przestrzennych, gospodarczych oraz społecznych. Budowa mostu to sztan-dardowy projekt Urzędu Miejskiego, najbardziej widoczny do tej pory efekt prac nad Miejskim Programem Rewitalizacji.

Most Cybiński odgrywa obecnie istotną rolę w życiu dzielnicy Śródka. Oprócz funkcji komunikacyjnej, przyciąga on na Śródkę funkcje miastotwórcze, w postaci

Tabela 2. Wybrane projekty w ramach realizacji programu operacyjnego na Śródce

Nr	Nazwa działania (projektu)	Termin realizacji	Wnioskodawca /beneficjent	Szacunkowe koszty realizacji w zł i euro	Typ działania
1	Budowa mostu Cybińskiego między Śródką a Ostrowem Tumskim w Poznaniu	2006–2007	Miasto Poznań	9 500 000 zł (~2 420 000 €)	Przestrzenne gospodarcze społeczne
2	Modernizacja obiektów sportowych Młodzieżowego Ośrodka Sportowego przy ul. Gdańskiej 1 w Poznaniu	2006–2007	Miasto Poznań	4 545 300 zł (~1 157 000 €)	Przestrzenne społeczne
3	Renowacja zabytkowego zespołu obiektów Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci Niesłyszących ul. Bydgoska 4a w Poznaniu	etap I: 2006–2008 etap II: 2007–2010 etap III: 2009–2012	Miasto Poznań	etap I: 1 230 000 zł (~313 000 €) etap II: 4 660 000 zł (~1 185 750 €) etap III: 3 060 000 zł (~778 625 €)	Przestrzenne społeczne

Źródło: Miejski Program Rewitalizacji – II edycja.

odbywających się szeregu imprez kulturalnych, integrujących mieszkańców dzielnicy oraz miasta.

Niezmierne istotne z punktu widzenia założeń i definicji rewitalizacji są działania polegające na integracji społeczności lokalnej rewitalizowanego obszaru. Liczne inicjatywy społeczno-kulturalne na Śródce stanowią jeden z elementów kompleksowego procesu przemian w ramach Miejskiego Programu Rewitalizacji. Mają one za zadanie wzmacniać więzi społeczne wśród mieszkańców, poczucie przynależności do swojej dzielnicy oraz tworzyć pozytywny klimat społeczny, towarzyszący procesom rozwojowym w dzielnicy. Jak zauważa Kaczmarek (2001), istotny z punktu widzenia powodzenia rewitalizacji jest właśnie aspekt kulturowy i

Ryc. 7. Most Cybiński łączący Ostrów Tumski z rewitalizowaną Śródką

Źródło: Urząd Miasta Poznania.

Ryc.8. Mieszkańcy dzielnicy Śródka świętujący I rocznicę otwarcia mostu w grudniu 2008 r.

Źródło: Urząd Miasta Poznania.

Ryc. 7. „Biesiada Sąsiadzka” na rynku śródeckim

Źródło: Archiwum fotograficzne Wydziału Rozwoju Miasta Poznania.

Ryc. 8. Instalacje artystyczne na budynkach w ramach wystawy „Re-generacja”

Źródło: jak przy ryc. 7.

społeczny, polegający na zhumanizowaniu przestrzeni miejskiej, nadaniu jej nowych wartości, rozbudzeniu tożsamości terytorialnej i tworzeniu nowego image miasta.

Od momentu objęcia Śródki programem rewitalizacji prowadzone są na jej terenie rozmaite imprezy kulturalne skierowane bezpośrednio do mieszkańców tej części miasta. Głównym ich celem jest aktywizacja społeczna dzielnicy, wzbudzenie wśród mieszkańców poczucia odpowiedzialności za swoje najbliższe otoczenie oraz inicjowanie załączków dla wytworzenia w dzielnicy lokalnego społeczeństwa obywatelskiego. Do najważniejszych imprez odbywających się na Śródce należą:

- „Dni Sąsiada” – festyn sąsiadzki dla mieszkańców Śródki;
- „Pomaluj z nami miasto” – warsztaty artystyczne dla dzieci;
- „Dni Ostrowa Tumskiego i Śródki” – festyn dla mieszkańców dwóch sąsiednich dzielnic Ostrowa Tumskiego i Śródki;
- „Re-generacja” – wystawa promująca sztukę w zapomnianych dzielnicach Poznania;
- „Kolorowe miasto” – wakacyjne zajęcia dla dzieci, organizowane przez artystów, animatorów i psychologów;
- „Wycieczki po Śródce” – letnie zwiedzanie Śródki z przewodnikiem.

Ryc. 9. Warsztaty artystyczne dla dzieci

Ryc. 10. Konkursy w ramach „Dni Sąsiada”

Działania społeczne i kulturalne realizowane w ramach programu rewitalizacji dzielnicy Śródki spotykają się z bardzo pozytywnym odzewem mieszkańców nie tylko dzielnicy Śródki, lecz także innych części Poznania. Mieszkańcy dzielnicy oraz działające na jej terenie stowarzyszenia i związki wykazują duże zaangażowanie i inicjatywę w organizację imprez integrujących warstwę społeczną dzielnicy, zauważając przy tym korzyści płynące z tego typu działań. Są one niezmiernie istotne z punktu widzenia tworzenia międzyludzkich więzi sąsiedzkich oraz kształtowania społeczeństwa obywatelskiego, będącego wyznacznikiem rozwoju społeczno-gospodarczego.

4. Partycypacja społeczna i jej formy w procesie rewitalizacji Śródki

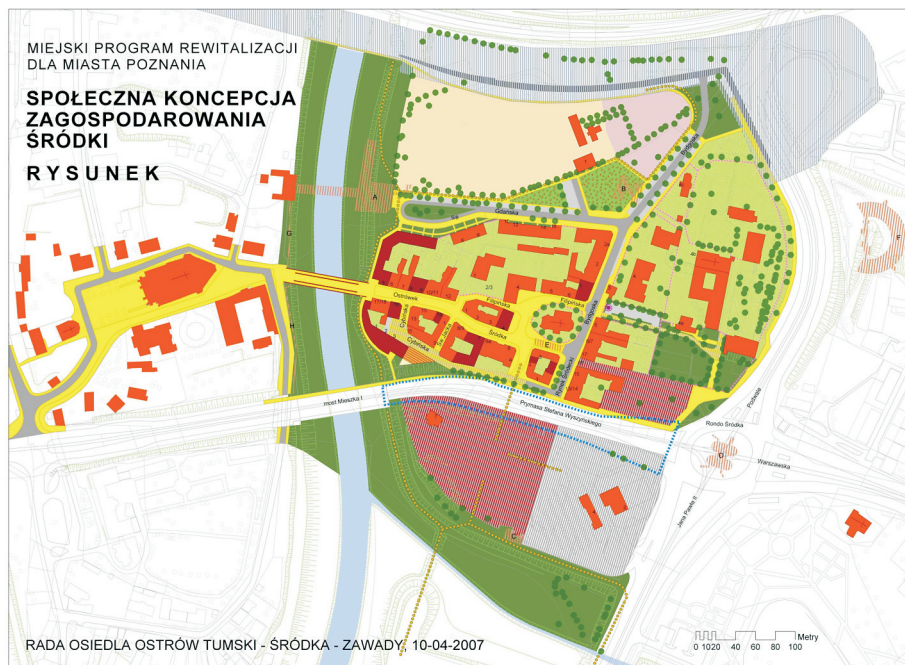
Według Billerta (2006) dopuszczenie do procesów decyzyjnych grup oraz coraz licznych inicjatyw społecznych w krajach Europy Zachodniej było wynikiem zmieniających się potrzeb, szybko różnicującego się społeczeństwa oraz funkcjonowania anachronicznych struktur politycznych opartych wyłącznie na tradycyjnych formach demokracji przedstawicielskiej. W latach 70. i 80. interesy społeczne reprezentowane przez obszar pozarządowy, uzyskiwały coraz większy wpływ na planowanie przestrzenne, rozumiane jako zintegrowany proces dialogu między administracją, ekspertami i społecznością lokalną. Udział społeczeństwa w planowaniu przestrzeni zaczął stawać się koniecznością, aby skuteczniej przeciwdziałać nowym, nieznanym dotąd problemom degradacji obszarów przemysłowych oraz suburbanizacji miast.

Od samego początku w pracach nad Miejskim Programem Rewitalizacji dla miasta Poznania bardzo mocno zaangażowana była społeczność lokalna miasta. Aktywność ta przejawiała się głównie w konsultacjach społecznych, przeprowadzanych kilkakrotnie w różnych dzielnicach miasta, w tym na Śródcie. Partycypacja społeczna w formie konsultacji to element zasadniczy procesu tworzenia zarówno programu rewitalizacji, jak i konkretnych już projektów. Identyfikacja problemów społecznych, dokonana podczas prac wstępnych nad założeniami procesu rewitalizacji, w szczególności podczas konsultacji społecznych, pozwoliła na określenie obszarów zagrożonych wykluczeniem społecznym. Takie zdefiniowanie problemów mieszkańców miasta w sposób najpełniejszy umożliwiła późniejszą partycypację w środkach unijnych, przeznaczonych na rozwój regionu i rozwój lokalny (Lechman, Rodziewicz 2007).

Udział społeczności lokalnej, dla której i przez którą proces rewitalizacji będzie realizowany, jest jednym z podstawowych warunków jego powodzenia. Według Charlesa Landry'ego, eksperta Banku Światowego, kluczem do sukcesu rewitalizacji jest tzw. „creative milieu” – czyli „twórcza atmosfera”, którą uzyskać można wyłącznie poprzez spotkania różnych grup społecznych (Landry 2000).

Bezpośrednim wynikiem spotkań konsultacyjnych w ramach Miejskiego Programu Rewitalizacji dzielnicy Śródka jest stworzenie Społecznej Koncepcji Zago-

spodarowania Śródkki. SKZS to dokument planistyczny określający kierunki rozwoju i zagospodarowania dzielnicy w relatywnie krótkim okresie czasu. Przygotowana została w ramach Miejskiego Programu Rewitalizacji przez Radę Osiedla Ostrów Tumski – Śródkka – Zawady, przy pomocy merytorycznej i doradz-

	BUDYNKI ISTNIEJĄCE, KTÓRE POWINNY BYĆ ZACHOWANE		ULICE I PLACE RUCHU PIESZEGO
	BUDYNEK W TRAKCIE BUDOWY		Planowane jako piesze tj. z ograniczeniami dla ruchu i parkowania samochodów, atrakcyjne dla handlu, gastronomii i turystyki, ulice: Ostrowskiej, Cybirska, Śródkka, Filipińska oraz Rynek Śródecki i św. Jacka po zbudowaniu nowej ulicy Cybirska (pieszo-jezdni), a także chodniki ul. dojazdowych umożliwiające bezpieczne poruszanie się pieszych.
	BUDYNKI PLANOWANE		Na ulicach Ostrowskiej, Cybirska, Śródkka, Filipińskiej, św. Jacka i na Ryнку Śródeckim należy zachować, względnie otworzyć podział na jezdnie i chodniki, przy użyciu tradycyjnych materiałów.
	Planowane budynki proponuje się użytkować w miejscach pomiędzy istniejącymi już budynkami oraz jako zakończenie zabudowy w walnych miejscach widokowych tj. od strony Cybiry i Ostrowa Tumskiego, od Ryńku Śródeckiego, ul. Gdańskiej i Prymasa Wyszyńskiego.		SZLAKI PIESZE I ROWEROWE
	Zarówno w budynkach planowanych, jak i istniejących o funkcjach mieszkaniowych, konieczna jest ochrona tych funkcji użytkowanych powyżej parterów.		Przebiegi szlaków określone orientacyjnie.
	NOWE POLA INWESTYCYJNE - TERENY PRZEZNACZONE DO RESTRUKTURYZACJI W PIERWSZEJ KOLEJNOŚCI		PIESZO-JEZDNIÉ W STREFIE OGRANICZONEJ PRĘDKOŚCI DO 20 KM/H
	Obszary, dla których należy określić nową strukturę funkcjonalną – przestrzenną w nawiązaniu do istniejących walorów terenów sąsiednich. Konieczne jest wydzielenie nowej, atrakcyjnej zabudowy od strony rzeki Cybiry oraz od ul. Prymasa Wyszyńskiego.		Zaproponowane jako kontynuacja ul. Bydgoskiej wzdłuż ul. Prymasa Wyszyńskiego i dalej śladem dawnej ul. Cybirska od istniejącej ul. Cybirska oraz w miejscu istniejącej pieszo-jezdni na terenie Osiedla dla Dzieci Niepełnosprawnych, wyłącznie dla jego obsługi.
	Na obszarze położonym po południowej stronie ul. Prymasa Wyszyńskiego należy przewidzieć: zabudowę o funkcjach mieszkaniowych i usługowych (w tym dot. obsługi ruchu turystycznego) o charakterze śródmiejskim, niezbędne powiązania w zakresie ruchu pieszego i rowerowego oraz dojazd i parkowanie.		JEZDNIÉ ULIC W STREFIE OGRANICZONEJ PRĘDKOŚCI DO 30 KM/H
	Na obszarze położonym na zachód od Ronda Śródkki należy przewidzieć: zabudowę o funkcjach głównie usługowych nie powodujących wzmożonego ruchu pojazdów oraz rozwiązać problem dojazdu i parkowania.		Jeżdnie na odcinkach istniejących ulic: Bydgoskiej i Gdańskiej oraz jako kontynuacja ul. Gdańskiej w kierunku Cybiry (nowy odcinek ulicy).
	„ŚLADY PAMIĘCI”: A – ŚLĄZA TUMSKA, B – BRAMA BYDGOSKA, C – MŁYN, D – BRAMA WARSZAWSKA, E – FRAGMENT „MIJANKI” TRAMWAJOWEJ, F – REDUTA REFORMATÓW, G – ZACHOWANY MUR SKARPOWY, H – NIE ZACHOWANY MUR SKARPOWY		PRZYLIČNIE MIEJSCA PARKINGOWE Z ZIELENIA
	Miejsca, w których należy wyeksponować ślady dawnych budowli w rysunku osadki, w elementach małej architektury i zieleni, w rozwiązaniach funkcjonalno-przestrzennych obiektów budowlanych, a nawet poprzez rekonstrukcję obiektów w celach użytkowych.		Planowanych ok. 160 nowych miejsc parkingowych poprzedzielanych istniejącymi i planowanymi do zasadzenia drzewami, usytuowanych wzdłuż istniejących ulic: Bydgoskiej (70 msc), Gdańskiej (65 msc), pomiędzy budynkami położonymi przy ul. Bydgoskiej 4 i 5 (20 msc) oraz na zakonczeniu pieszo-jezdni przy istniejącej ul. Cybirska (5 msc).
	WSPÓLNA LUB PRYWATNA PRZESTRZEŃ WOLNA OD ZABUDOWY		MIEJSCA OBSŁUGI ZORGANIZOWANYCH GRUP TURYSTÓW
	Tereny towarzyszące zabudowie, w ramach których należy zabezpieczyć odpowiednią ilość powierzchni biologicznie czynnej.		Planowany plac parkingowy oraz obiekty obsługi wycieczkowego (grupowego) ruchu turystycznego.
	PUBLICZNE TERENY ZIELONE		DWORCZ ŚRÓDMIEJSKI ŚRÓDKKA – TEREN PRZEZNACZONY DO RESTRUKTURYZACJI W DRUGIEJ KOLEJNOŚCI
	PLACE ZABAW I REKREACJI		Po planowanym przeniesieniu tranzytowego ruchu samochodowego do i na ramię komunikacyjnej należy przemieścić dworzec w inne, bardziej odpowiednie miejsce oraz kontynuować na jego miejscu zabudowę o charakterze śródmiejskim.
	MLODZIEŻOWY OŚRODEK SPORTOWY		PLANOWANA ULICA GŁÓWNA TZW. I RAMA KOMUNIKACYJNA
	Teren dostępny do użytkowania w uzgodnieniu z PGRS.		JEZDNIÉ - ŁĄCZNIE PLANOWANEJ ULICY GŁÓWNEJ TZW. I RAMY KOMUNIKACYJNEJ
	RZĘKA CYBINA		Po wybudowaniu i ramy komunikacyjnej należy uspokoić ruch i zawęzić ul. Prymasa Wyszyńskiego w celu zbliżenia północnej i południowej części Śródkki.
	NOWY MOST CYBIŃSKI		OGRODZENIA
			Ogrodzienia planowane jako sznurów z wyjątkiem murów ograniczających kocioł św. Malgorzaty oraz posesję przy ul. Bydgoskiej 5. Należy przywrócić historyczną formę muru przykościelnego.
			DRZEWA
			Drzewa liściaste istniejące i planowane do nasadzenia.
			MIEJSCA SEGREGACJI ODPADÓW

Ryc. 11. Społeczna Koncepcja Zagospodarowania Śródkki
Źródło: Wydział Rozwoju Miasta Poznania.

twie Wydziału Rozwoju Urzędu Miejskiego w Poznaniu. W dniach od 10 do 25 kwietnia 2007 r. w siedzibie Centrum Ekonomii Społecznej (CES) przy ul. Rynek Śródecki 3, mieszkańcy mieli możliwość zapoznania się ze wstępną koncepcją i złożenia własnych uwag i propozycji. Większość zebranych od mieszkańców opinii dotyczyła rozwiązań z zakresu komunikacji, planowania nowej zabudowy, inwestycji, punktów handlowo-usługowych, zagospodarowania przestrzeni publicznych i powiązań z innymi dzielnicami w ramach Traktu Królewsko-Cesarskiego. Kolejnym ważnym elementem prac nad powstaniem Społecznej Koncepcji Zagospodarowania Śródki, po konsultacjach społecznych wstępnego projektu, była organizacja otwartej, publicznej dyskusji nad nowym projektem. Odbyła się ona w budynku Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci Nieśłyszących na Śródce. Ostatecznie konsultacje społeczne oraz dyskusja publiczna nad koncepcją znacząco przyczyniły się do stworzenia ostatecznej wersji dokumentu, stanowiącego niezależne wytyczne rozwoju przestrzenno-funkcjonalnego Śródki. Założeniem przy powstawaniu Społecznej Koncepcji Zagospodarowania Śródki było stworzenie dokumentu o prostej i czytelnej formie na wzór niemieckich programów rewitalizacyjnych, tak aby dla wszystkich mieszkańców dzielnicy, nawet tych słabiej wykształconych koncepcja była w pełni zrozumiała.

Społeczna Koncepcja Zagospodarowania Śródki ma za zadanie realizację określonych celów do których zaliczyć należy przede wszystkim:

- Uzupelnienie i podniesienie jakości istniejącej zabudowy.
- Podwyższenie jakości zagospodarowania przestrzeni publicznej poprzez wybudowanie mostu Cybińskiego, reorganizację ruchu samochodowego i pieszego, rewaloryzację ciągów komunikacyjnych, placów i uspokojenie ruchu oraz rozwiązanie kwestii parkingów.
- Poprawa warunków mieszkaniowych poprzez organizowanie atrakcyjnych przestrzeni publicznych, tworzenie terenów zielonych, placów zabaw, a przede wszystkim zachowanie funkcji mieszkaniowej w budynkach o przewadze funkcji mieszkalnej.
- Ożywienie gospodarcze dzielnicy w wyniku rozwoju handlu i usług, głównie w parterach budynków mieszkalnych.

Koncepcja dodatkowo zakłada uzupełnienie i adaptację istniejących funkcji mieszkaniowych i publicznych w północnej części dzielnicy oraz określa przeznaczenie terenów w części południowej. Koncepcja odgrywa ważną rolę w procesie tworzenia prawa miejscowego dla obszaru Śródki. Stanowi ona bezpośrednio wolę społeczności lokalnej do pozytywnych zmian w dzielnicy z zachowaniem społecznej aprobaty. W czerwcu 2007 r. Urząd Miejski w Poznaniu przystąpił do sporządzenia Miejskiego Planu Zagospodarowania Przestrzennego dla obszaru pilotażowego Śródka gdzie Społeczna Koncepcja Zagospodarowania Śródki odgrywa kluczową rolę pomocniczą w procesie planistycznym. Do wypracowanych wśród mieszkańców rozwiązań w sposób bezpośredni odnoszą się projektanci z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Poznaniu.

Jak wskazują efekty prac z udziałem społeczności lokalnej Śródki w planowaniu i rewitalizacji dzielnicy, partycypacja nie musi być rytuałem pozorów, lecz żywą treścią dialogu i współpracy między władzą a mieszkańcami.

Tabela 3. Uczestnicy procesu rewitalizacji Śródki i ich udział w latach 2005–2009

Uczestnicy rewitalizacji Śródki	Prowadzone przedsięwzięcia
Rada Osiedla Ostrów Tumski-Śródka-Zawady	<ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie kontaktu ze społecznością lokalną - wydawanie kwartalnika „Wokół Śródki - inicjator wielu pomysłów i przedsięwzięć
Parafia archikatedralna pw. św. Piotra i Pawła	<ul style="list-style-type: none"> - udział w wydarzeniach kulturalnych i artystycznych - organizacja koncertów w kościele św. Małgorzaty i współorganizowanie „Dnia Sąsiada”
Parafia polskokatolicka św. Kazimierza	<ul style="list-style-type: none"> - współudział w organizacji „Wycieczek po Śródce”
Zespół Szkół	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie koncepcji architektoniczno-budowlanej i zagospodarowania terenu wokół szkół - uczestnictwo w licznych działaniach kulturalno-artystycznych na terenie Śródki, m.in. w obchodach Święta Sąsiadów, Dniach Ostrowa Tumskiego i Śródki - organizacja części artystycznej, koncertów i wystawy podczas otwarcia mostu biskupa Jordana
Fundacja Pomocy Wzajemnej Barka	<ul style="list-style-type: none"> - pomoc ludziom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej z powodu braku pracy, alkoholizmu czy bezdomności - pomoc i wsparcie, m.in. w założeniu własnej firmy w formie spółdzielni socjalnej
Centrum Ekonomii Społecznej	<ul style="list-style-type: none"> - realizacja projektu z zakresu utworzenia partnerstwa lokalnego na rzecz ekonomii społecznej - nawiązywanie kontaktów z obecnymi i przyszłymi partnerami w zakresie pomocy osobom bezrobotnym, np. w zakładaniu spółdzielni socjalnych - organizacja konsultacji społecznych w zakresie sporządzania społecznej koncepcji zagospodarowania Śródki - pod koniec 2007 r. Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych uruchomiło na Śródce Biuro Informacji Społecznej i Prawnej prowadzące poradnictwo obywatelskie i prawne dla mieszkańców Poznania, szczególnie dzielnic objętych etapem pilotażowym Miejskiego Programu Rewitalizacji
Centrum Innowacji Społecznej SIC	<ul style="list-style-type: none"> - inicjatywa powołana do wspierania optymalnego rozwoju działających w obszarze pomocy społecznej instytucji samorządowych, stowarzyszeń czy fundacji, przy wykorzystaniu potencjału środowiska społecznego, edukacyjnego i biznesowego - realizacja m. in. projektu Lokalne Centra Partnerstwa, skierowanego do rad osiedli (na obszarze MPR są to: Rada Osiedla Ostrów Tumski-Śródka-Zawady oraz Rada Osiedla Targowego). Celem projektu jest m.in. zwiększanie aktywności społeczności lokalnej oraz umacnianie tożsamości lokalnej
Stowarzyszenie InterCity	<ul style="list-style-type: none"> - celem jest prezentacja i promocja artystów i sztuki medialnej - organizacja wystawy „Re-generacja”

Stowarzyszenie Artystyczno-Edukacyjne Środek Świata	– przeprowadzenie licznych warsztatów plastycznych oraz akcji artystyczno-edukacyjnych dla dzieci i młodzieży m.in. podczas: Święta Sąsiadów czy wakacyjnej akcji „Pomaluj z nami miasto”
Antykwiariat „Pokój z Widokiem”	– organizowanie spotkań poetyckich, Tygodnia Kultury Ukraińskiej oraz wystawy w ramach międzynarodowej wystawy „Re-Generacja”. W ramach rewitalizacji Śródki antykwiariat współorganizował wraz z Fundacją SIC! wystawy fotograficzne oraz warsztaty dziennikarskie i fotograficzne dla dzieci i młodzieży oraz dyżury radcy prawnego
Kino Malta	– przygotowanie podczas obchodów Święta Sąsiadów na Śródcie plenerowej projekcji filmu „Amelia” – zorganizowanie festiwalu filmów historycznych z mostem w tle, podczas obchodów uroczystego otwarcia nowego mostu biskupa Jordana

Źródło: opracowanie własne.

Proces rewitalizacji nie ma szans na powodzenie bez zaangażowania partnerów, uczestników rewitalizacji. W literaturze fachowej nazywani są oni aktorami. Kamiński (2006) dzieli aktorów rewitalizacji na:

- przedstawiciele administracji,
- ekspertów,
- przedstawiciele społeczności lokalnej,
- lobbystów, polityków, radnych,
- przedstawiciele gospodarki prywatnej oraz stowarzyszeń, fundacji i organizacji pozarządowych,
- osoby uczestniczące w działaniach koordynacyjnych, moderacyjnych i mediacyjnych.

W rewitalizację Śródki bardzo mocno zaangażowane są poszczególne grupy, wyżej wymienionych partnerów. Oprócz przedstawicieli władz miejskich, ekspertów na uwagę zasługuje niezmiernie duża ilość stowarzyszeń, organizacji, fundacji itp. czynnie biorących udział w poszczególnych etapach prac. Należą do nich:

- Rada Osiedla Ostrów Tumski–Śródka–Zawady,
- parafia archikatedralna pw. św. Piotra i Pawła,
- parafia polskokatolicka św. Kazimierza,
- Poznańska Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I st. nr 2 im. T. Szeligowskiego w Poznaniu (PSM, Zespół Szkół Specjalnych nr 105 im. J. Tuwima oraz Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Nieśłyszących im. J. Sikorskiego),
- Fundacja Pomocy Wzajemnej Barka,
- Centrum Ekonomi Społecznej,
- Centrum Innowacji Społecznej SIC,
- Stowarzyszenie InterCity,
- Stowarzyszenie Artystyczno-Edukacyjne Środek Świata,
- antykwiariat „Pokój z Widokiem”,
- kino Malta,
- Młodzieżowy Ośrodek Sportowy – MOS.

Jednym z sukcesów programu rewitalizacji Śródki, jest utworzenie stałej sieci partnerów i uczestników, którzy na szeroką skalę współpracują przy tworzeniu no-

wych inicjatyw i przedsięwzięć. Pełnią oni jednocześnie rolę pośredników pomiędzy władzami miasta a mieszkańcami dzielnicy. Pozytywnie układająca się współpraca między Urzędem Miejskim a wyżej wymienionymi partnerami wynika z olbrzymiej chęci wpływania na kształtowanie, przebieg i charakter prac w swojej dzielnicy. Na Śródcie można mówić o wyraźnym kształtowaniu się społeczeństwa obywatelskiego, stanowiącego podstawę współczesnych procesów rewitalizacyjnych. Tabela 3 przedstawia udział poszczególnych uczestników w procesie rewitalizacji Śródki.

Zarówno w procesie rewitalizacji Śródki, jak pozostałych obszarów w mieście, ważną rolę odgrywa wykorzystanie możliwie jak największej ilości dostępnych form komunikowania się między poszczególnymi aktorami procesu. Dzisiejsze działania rewitalizacyjne nie mają szans na powodzenie bez przepływu informacji i promocji. Proces rewitalizacji Śródki można śledzić za pośrednictwem lokalnych mediów: telewizji, radia, prasy czy internetu. Jednym z najważniejszych źródeł informacji o procesie rewitalizacji Śródki jest miejski portal internetowy www.poznan.pl/rewitalizacja. Jest to bardzo dokładnie przygotowana strona internetowa, gdzie każdy zainteresowany odnaleźć może niemal wszystkie potrzebne informacje dotyczące rewitalizacji na Śródcie oraz w innych miejscach w Poznaniu. Znajdują się tu dokumenty strategiczne, plany, programy rewitalizacji, kalendarium prac, dotychczasowe efekty oraz wszystkie najważniejsze planowane przedsięwzięcia. Strona stanowi swoistego rodzaju łącznik między władzami miasta odpowiedzialnymi za inicjowanie rozwoju i odnowy Poznania a mieszkańcami, będącymi beneficjentami tych działań. Strona przygotowana i prowadzona jest przez specjalistów z

Tabela 4. Artykuły poruszające kwestię rewitalizacji Śródki w latach 2007–2008

Źródło artykułu	Tytuł	Data opublikowania
Urbanista	„Rewitalizacja Poznania”	1.01.2007
Głos Wielkopolski	„Mogą budować most”	2.02.2007
Głos Wielkopolski	„Pomysł na Śródkę”	11.04.2007
Gazeta Wyborcza/Poznań	„Jak mieszkańcy zmieniają swoją dzielnicę”	17.04.2007
www.tutej.pl	„Śródka się zmienia”	13.07.2007
www.tutej.pl	„Most Rocha rusza w drogę”	20.08.2007
www.zdm.poznan.pl	„Jedzie most nad Cybinę”	06.09.2007
www.gazeta.pl	„Uwaga, kierowcy! Uniosą Rocha nad Mieszkiem”	26.09.2007
Głos Wielkopolski	„Śródka wraca do miasta”	3.10.2007
Gazeta Wyborcza/Poznań	„Most Cybiński już za tydzień”	1.12.2007
www.tutej.pl	„Most Cybiński otwarty”	6.12.2007
Fakt	„Zrobili most, zepsuli drogę”	14.02.2008
Głos Wielkopolski	„Most Jordana jak magnes”	–
www.epoznan.pl	„Rewitalizacja Śródki: czy plany weszły w życie?”	18.03.2010
Gazeta Wyborcza/Poznań	„Kino Malta opuszcza Śródkę. Żal...”	6.05.2010
www.mmpoznan.pl	„Śródka – miejsce tylko dla bogaczy?”	3.06.2010

Źródło: opracowanie własne.

Urzędu Miejskiego w Poznaniu, zajmujących się tworzeniem programów rewitalizacji. Z punktu widzenia użyteczności oraz ilości informacji niniejsza storna jest najlepszym źródłem informacji o rewitalizacji w Poznaniu i na Śródcie. Poza tym wiele informacyjnych portali miejskich poświęca dużo uwagi zagadnieniom rewitalizacji w mieście, w tym także na Śródcie. Należą do nich m.in.: www.epoznan.pl, www.gazeta.pl/poznan, www.tutej.pl.

Dużo miejsca rewitalizacji Śródky poświęca prasa lokalna, przede wszystkim dziennik „Głos Wielkopolski” oraz „Gazeta Wyborcza – Poznań”. Poszczególne artykuły dotyczą najistotniejszych kwestii dla procesu odnowy dzielnicy, m.in.: objęcia Śródky pilotażowym programem rewitalizacji, konsultacji społecznych, tworzenia Społecznej Koncepcji Zagospodarowania Śródky przez mieszkańców dzielnicy. Najbardziej medialnym wydarzeniem z zakresu rewitalizacji Śródky na skalę kraju był proces przesunięcia i otwarcia mostu Cybińskiego.

5. Podsumowanie

Proces rewitalizacji Poznania, w tym dzielnicy Śródka można traktować jako jeden z najlepiej przygotowanych pod względem metodologicznym programów odnowy historycznej dzielnicy miejskiej w Polsce. Ze względu na coraz częstsze działania samorządów w obszarze rewitalizacji, przykład Miejskiego Programu Rewitalizacji dla Miasta Poznania stanowić może przedmiot wielu analiz i studiów, przyczyniając się do pogłębienia i upowszechniania wiedzy z zakresu rewitalizacji w Polsce. Poznański model rewitalizacji miasta traktować można jako zbiór dobrych praktyk z zakresu przygotowania i wdrażania lokalnego programu rewitalizacji. W kontekście braku w Polsce spektakularnych i kompleksowych przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji, kończących się sukcesem na dużą skalę MPR ma szansę stać się godnym do naśladowania przez inne, mniej doświadczone samorządy.

Kluczową rolę w procesie rewitalizacji Poznania oraz Śródky odgrywa kwestia partycypacji społecznej oraz umiejętnej komunikacji pomiędzy poszczególnymi grupami aktorów w całym procesie. Model partycypacji wypracowany w ramach programu rewitalizacji dzielnicy Śródka uznać można jako wyjątkowy przykład działań, niespotykanych powszechnie w Polsce. Wysoki jak na warunki polskie poziom uspołecznienia procesu rewitalizacji, charakterystyczny do tej pory głównie dla programów realizowanych w rozwiniętych krajach Europy zachodniej bazuje przede wszystkim na bardzo mocnym udziale mieszkańców dzielnicy w działaniach rewitalizacyjnych. Wynikiem współpracy samorządu z mieszkańcami dzielnicy jest Społeczna Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Śródky, która powstała przy pomocy specjalistów i w czytelny dla wszystkich sposób formułuje wizję rozwoju dzielnicy na najbliższe lata. Bardzo ważne z punktu widzenia powodzenia rewitalizacji jest integracja społeczności lokalnej dzielnicy. Okazuje się, że poprzez szereg działań społecznych możliwe jest wzbudzenie wśród mieszkańców dzielnicy poczucie przynależności do miejsca i zainteresowanie sprawami lokalnymi. Na zachodzie Europy partycypacja społeczna jest od lat podstawą współczesnego planowania przestrzennego, w Polsce natomiast często bywa jeszcze marginalizowana.

Jak zauważa Skalski (2004), partycypacja społeczna w procesie rewitalizacji w Polsce wciąż raczkuje i napotyka na coraz większe problemy, zarówno ze strony administracji publicznej, jak i społeczności lokalnej. Dlatego tym bardziej działania z zakresu partycypacji społecznej realizowane w dzielnicy Śródka stanowią wyjątkowy przykład w skali kraju.

Jednym z sukcesów programu rewitalizacji w Poznaniu, jest utworzenie stałej sieci partnerów na obszarach rewitalizacji, którzy na szeroką skalę współpracują przy tworzeniu nowych inicjatyw i przedsięwzięć. Pełnią oni jednocześnie rolę pośredników pomiędzy władzami miasta a mieszkańcami rewitalizowanych obszarów Poznania.

Cechą charakterystyczną poznańskiego programu rewitalizacji jest wyraźne przenikanie się wszystkich aspektów rewitalizacji: społecznego, gospodarczego i przestrzennego. Realizowane są zatem teoretyczne założenia współczesnego procesu odnawiania miast. Prowadzone działania nie ograniczają się wyłącznie do działań infrastrukturalnych, ale aktywizują również społeczności lokalne w celu zapewniania integracji wszystkich realizowanych projektów.

Rewitalizacja jako proces długofalowy, nastawiony jest na wynik w dłuższym okresie czasu. Pierwsze efekty rewitalizacji Śródki są już widoczne, jednak niektóre z nich będzie można dostrzec dopiero po kilku latach. Przyszłość rewitalizacji na Śródce nie jest do końca jasna i pewna. Występujące luki prawno-organizacyjne, m.in. związane z brakiem jakichkolwiek kompetencji planistycznych dla organów realizujących programy rewitalizacji, w znaczący sposób utrudniają efektywne realizowanie założeń programów rewitalizacyjnych. Przede wszystkim jednak, jak zauważa Billert (2008), brak jest stosownych instrumentów prawnych, zabezpieczających interesy mieszkańców rewitalizowanych dzielnic przed niepożądanymi jej skutkami. Dopiero wprowadzenie ustawy rewitalizacyjnej zapobiegnie gentryfikacji dzielnicy oraz powszechnemu zawłaszczaniu przez kapitał prywatny zainwestowanych w dzielnicę środków publicznych. Obecnie można już stwierdzić, iż w wyniku zainwestowania publicznych pieniędzy w projekty infrastrukturalne na rewitalizacji Śródki najbardziej skorzystali nie mieszkańcy, lecz właściciele nieruchomości, gdyż wartość budynków znacząco wzrosła.

Obecna polityka miejska Poznania poświęca wiele uwagi procesom odnowy i rewitalizacji w historycznej dzielnicy Śródka i jej otoczeniu. W Strategii Rozwoju Miasta Poznania do 2030 r. znalazły się programy strategiczne, tj. „Rzeka w mieście” oraz „Śródmiejskie rynki i place”, bezpośrednio odnoszące się do zagadnień zdegradowanych obszarów miejskich. Planowana realizacja w zachodniej części Śródki Interaktywnego Centrum Historii Ostrowa Tumskiego – nowoczesnego muzeum o początkach państwa Polskiego stanowić będzie jeden z kluczowych impulsów do rozwoju tych niedocenionych części Poznania. Jednak środki finansowe przeznaczone w budżecie miasta na inwestycje infrastrukturalne w dzielnicy Śródka nie rozwiązują w pełni problemów społecznych, które nasilają się po pierwszych działaniach rewitalizacyjnych w dzielnicy. Starania władz miejskich i osób odpowiedzialnych za kontynuowanie procesu odnowy Śródki muszą przyczynić się do jeszcze większej integracji działań infrastrukturalnych z działaniami społecznymi, przy jednoczesnym angażowaniu społeczności lokalnych w sprawę rozwoju lokalnego.

Literatura

- Billert A. 2005. Problemy rewitalizacji miast. Skrypt dla studentów gospodarki przestrzennej w Collegium Polonicum, Słubice.
- Billert A. 2008. Sens i funkcja ustawy rewitalizacyjnej. [W:] J.J. Parysek, A. Tölle (red.), Wybrane problemy rozwoju i rewitalizacji miast: aspekty poznawcze i praktyczne. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Kaczmarek J. 2009. W sercu Polski, Ostrów Tumski–Śródka–Zawady. Wydawnictwo Kontekst, Poznań.
- Kaczmarek T. 2001. Rewitalizacja miast w Polsce na tle doświadczeń europejskich. [W:] A. Billert (red.), Nowoczesne zarządzanie rozwojem miast, Collegium Polonicum, Słubice.
- Kamiński Z. 2006. Rewitalizacja miast w Polsce – podstawowe dylematy. Materiały Międzynarodowego Forum Rewitalizacji, Lubań–Kamenz, Lubań.
- Landry C. 2000. *The Creative City*. Earthscan Publications LTD, London.
- Lechman G., Rodziewicz A. 2007. Wybrane aspekty opracowania projektów i programów rewitalizacji. [W:] P. Lorenza (red.), *Rewitalizacja miast w Polsce. Pierwsze doświadczenia*, Urbanista, Warszawa.
- Miejski Program Rewitalizacji dla miasta Poznania. 2006. Poznań.
- Miejski Program Rewitalizacji dla miasta Poznania – etap pilotażowy Śródka 2006.
- Podręcznik rewitalizacji. Zasady, procedury i metody działania współczesnych procesów rewitalizacji. 2003. Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, Warszawa.
- Skalski K. 2004. *Vademecum rewitalizacji dawnych dzielnic mieszkaniowych*. Krakowski Instytut Nieruchomości, Kraków.
- Założenia Miejskiego Programu Rewitalizacji dla miasta Poznania. 2005. Poznań.
- Zielona Księga Aglomeracji Poznańskiej. 2010. Poznań.

Strony internetowe

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w Polsce – www.erdf.edu.pl
Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkaniowej – www.igpim.pl
Portal Miejski Poznania – www.poznan.pl